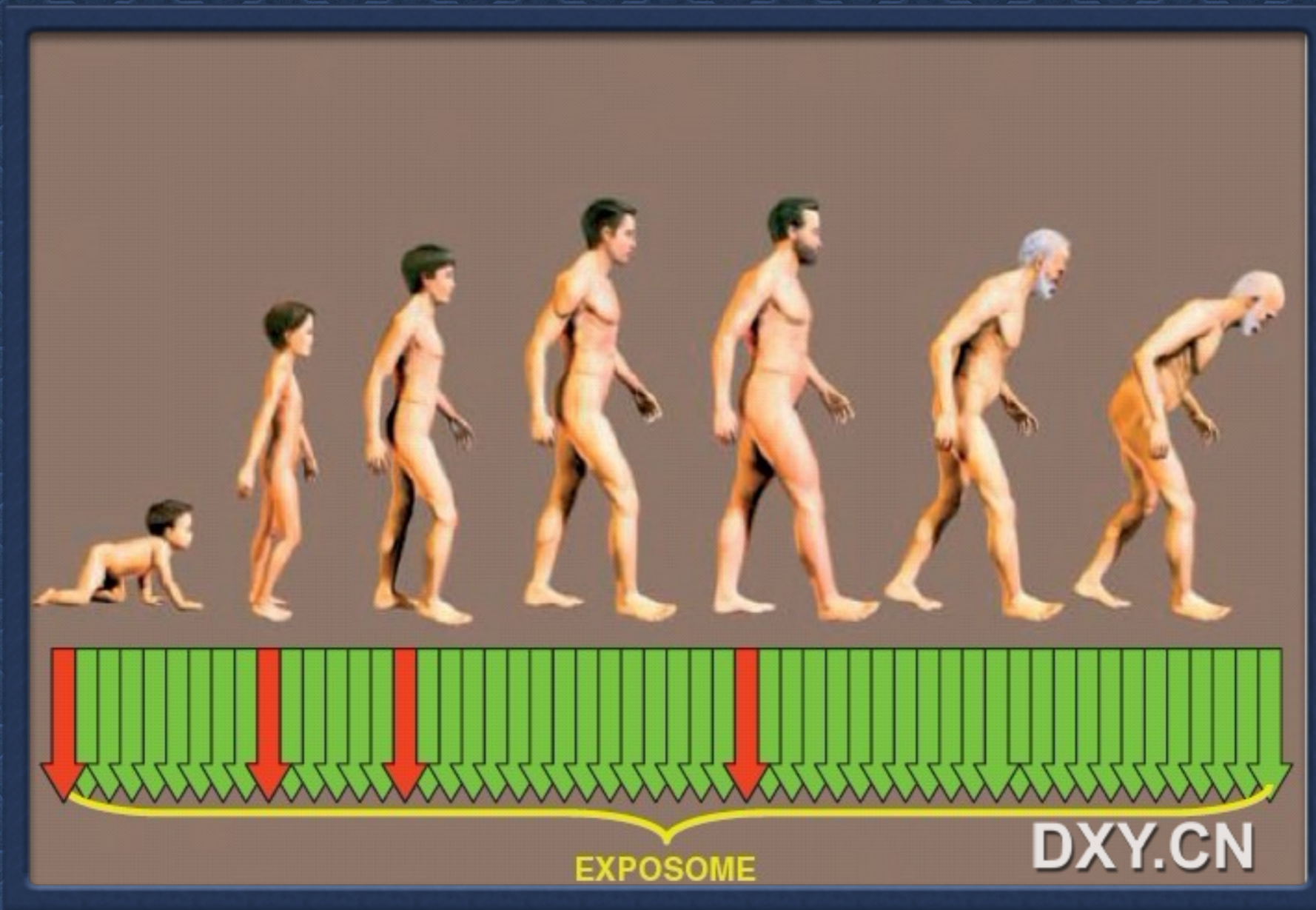

แนวคิด แนวโน้มและทิศทาง
ในการพัฒนา
การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ
กับกระบวนการนโยบาย

นพ. วิพุธ พูลเจริญ
วันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2557

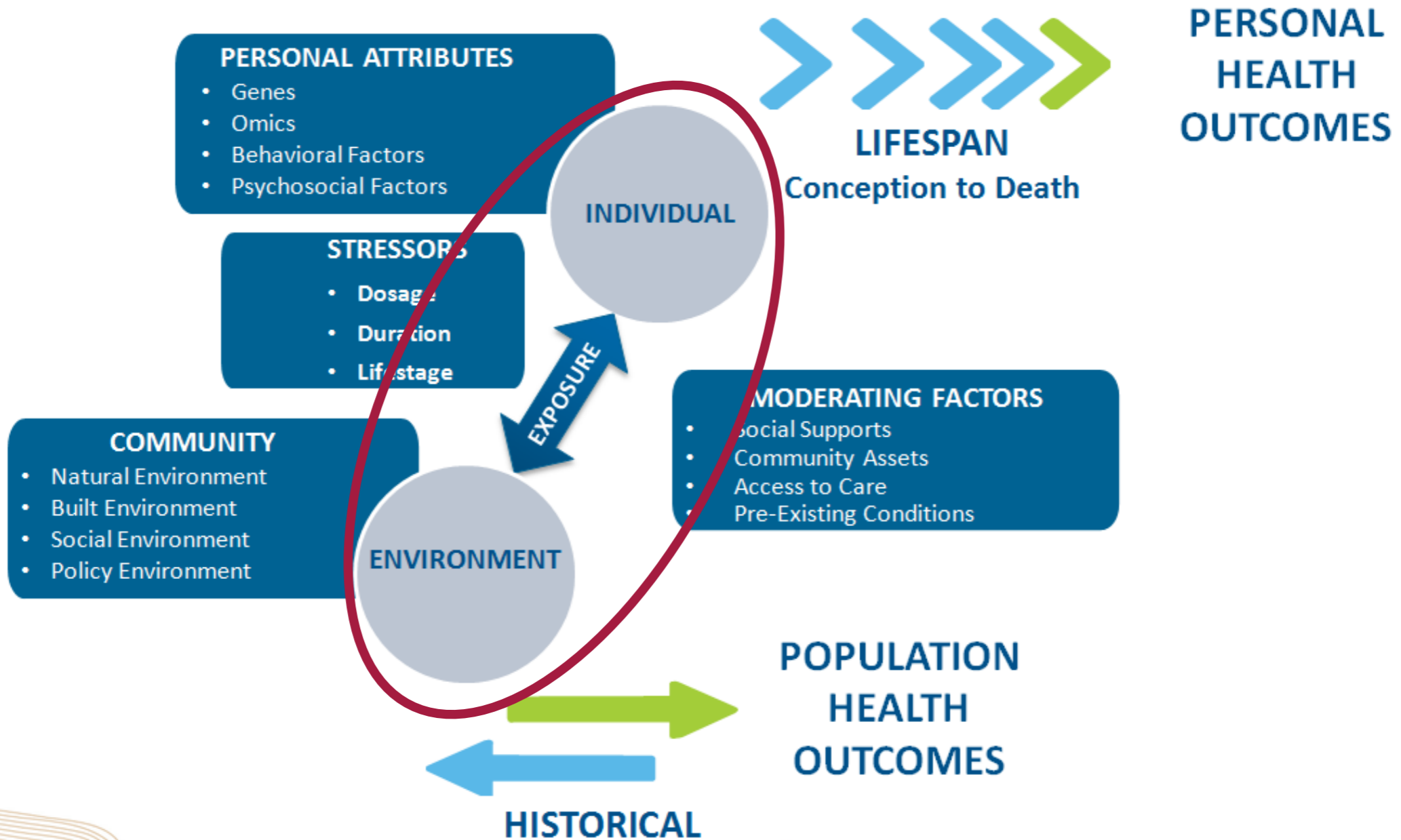
ประเด็นอภิปราย

- ◆ แนวโน้ม และทิศทางการพัฒนาที่มีผลกระทบต่อระบบสุขภาพ
- ◆ นโยบายสาธารณะ กับ ข้อจำกัดในการใช้ความรู้ หลักฐานข้อมูลข่าวสาร
- ◆ พัฒนาการของการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ
- ◆ การประเมินผลกระทบทางสุขภาพในกระบวนการนโยบายสาธารณะ
- ◆ แนวคิด หลักการประเมินผลกระทบ ชนิด และประเภท ของการประเมินผลกระทบ

ผลของนโยบายสาธารณสุขต่อสุขภาพ

การพัฒนา กับ สุขภาพ และ ระบบสุขภาพ

แนวคิดปัจจัยสัมผัส “Exposome”

- ✦ แม้ว่ามีการลงทุนมหาศาล เพื่อศึกษาการจัดเรียงตัวของสายพันธุกรรมมนุษย์ (Genome Mapping) ในที่สุดก็พบว่า ปัจจัยทางพันธุกรรมเป็นสาเหตุของสุขภาพมนุษย์เพียงแค่ 10 - 30 % เท่านั้น อีก 70 - 90 % มีเหตุปัจจัยจากสิ่งแวดล้อม
- ✦ **ปัจจัยสัมผัส (Exposome)** จึงเป็นกระบวนทัศน์ทางวิทยาศาสตร์สำคัญที่อธิบายถึงผลของภาวะแวดล้อมที่ก่อเหตุปัจจัยสะสมตลอดชีวิตให้กับสุขภาพของมนุษย์ ตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดาจนตาย
- ✦ **ปัจจัยสัมผัส (Exposome)** ยังก่อให้เกิดผลต่อความเหลื่อมล้ำ และความไม่เป็นธรรมทางสุขภาพ ที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ ในระดับต่างๆ ของสิ่งแวดล้อมในด้านต่างๆ ที่มนุษย์ต้องเผชิญ

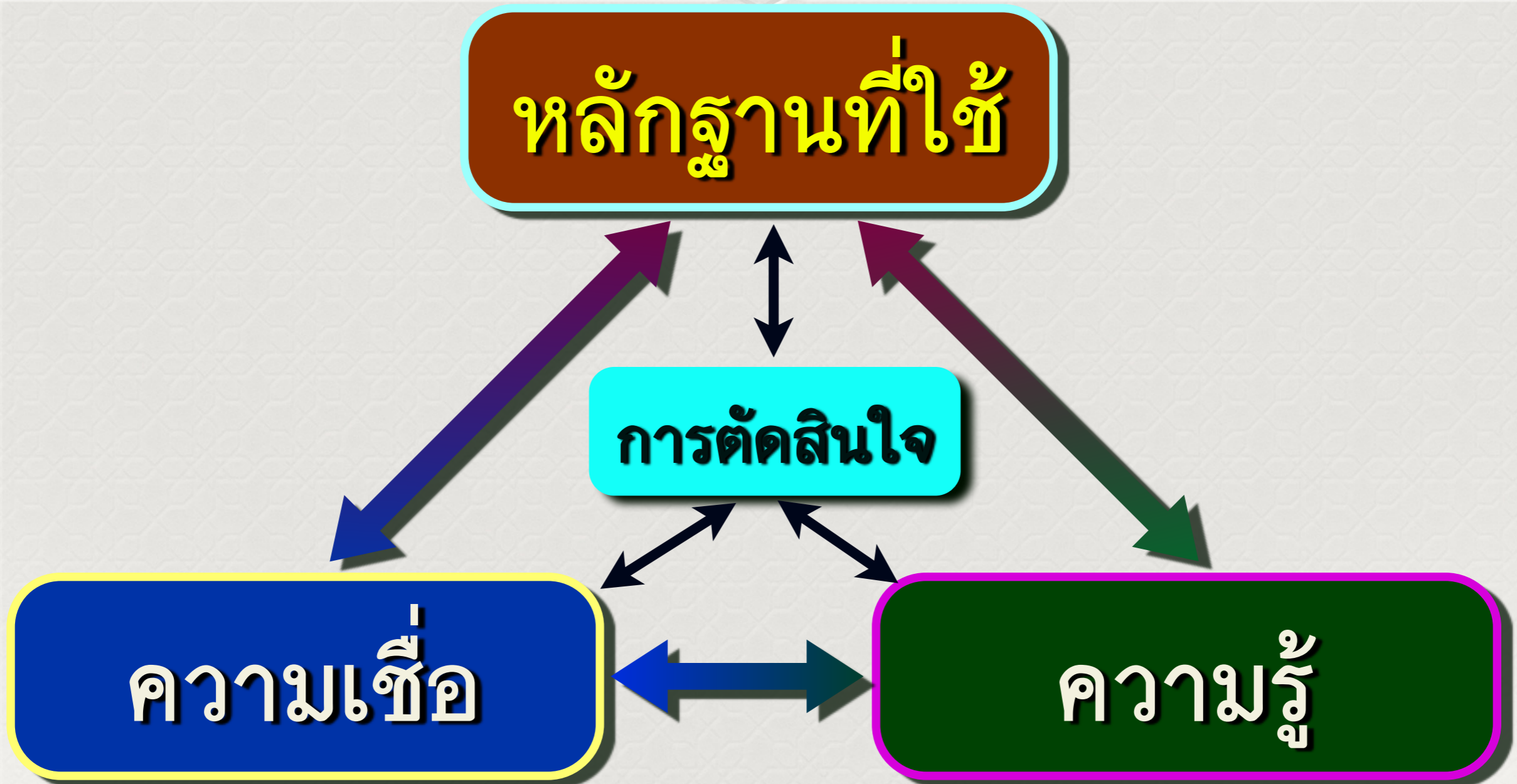
ภาวะแวดล้อม 4 กลุ่มที่สำคัญต่อสุขภาพ

- ✿ ภาวะธรรมชาติ
- ✿ ภาวะที่มนุษย์สร้างขึ้น
- ✿ ภาวะทางสังคมแวดล้อม
- ✿ นโยบายสาธารณะ

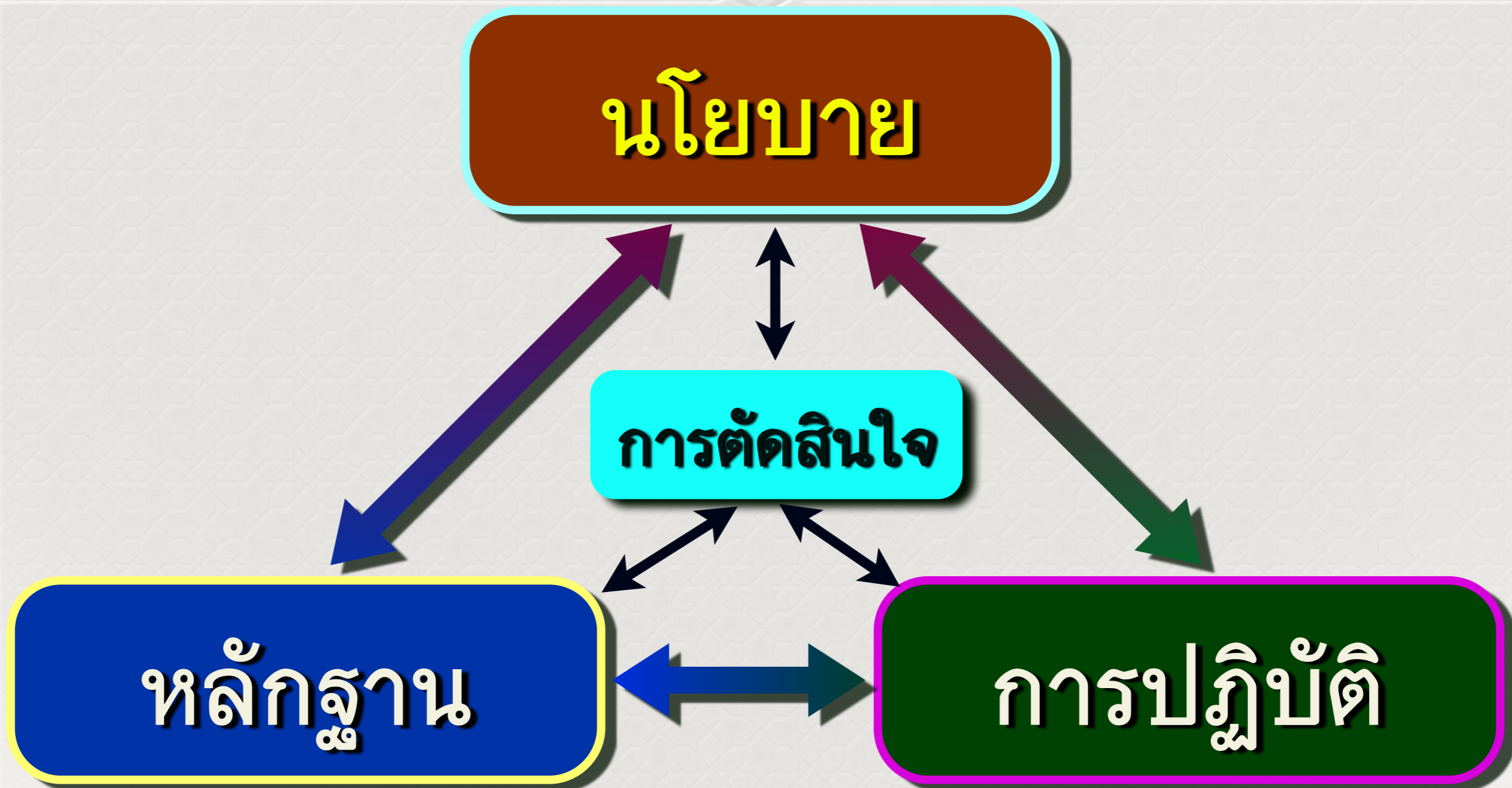
การใช้หลักฐาน ความรู้ ในนโยบายสาธารณะ

ความรู้ กับ การใช้หลักฐาน

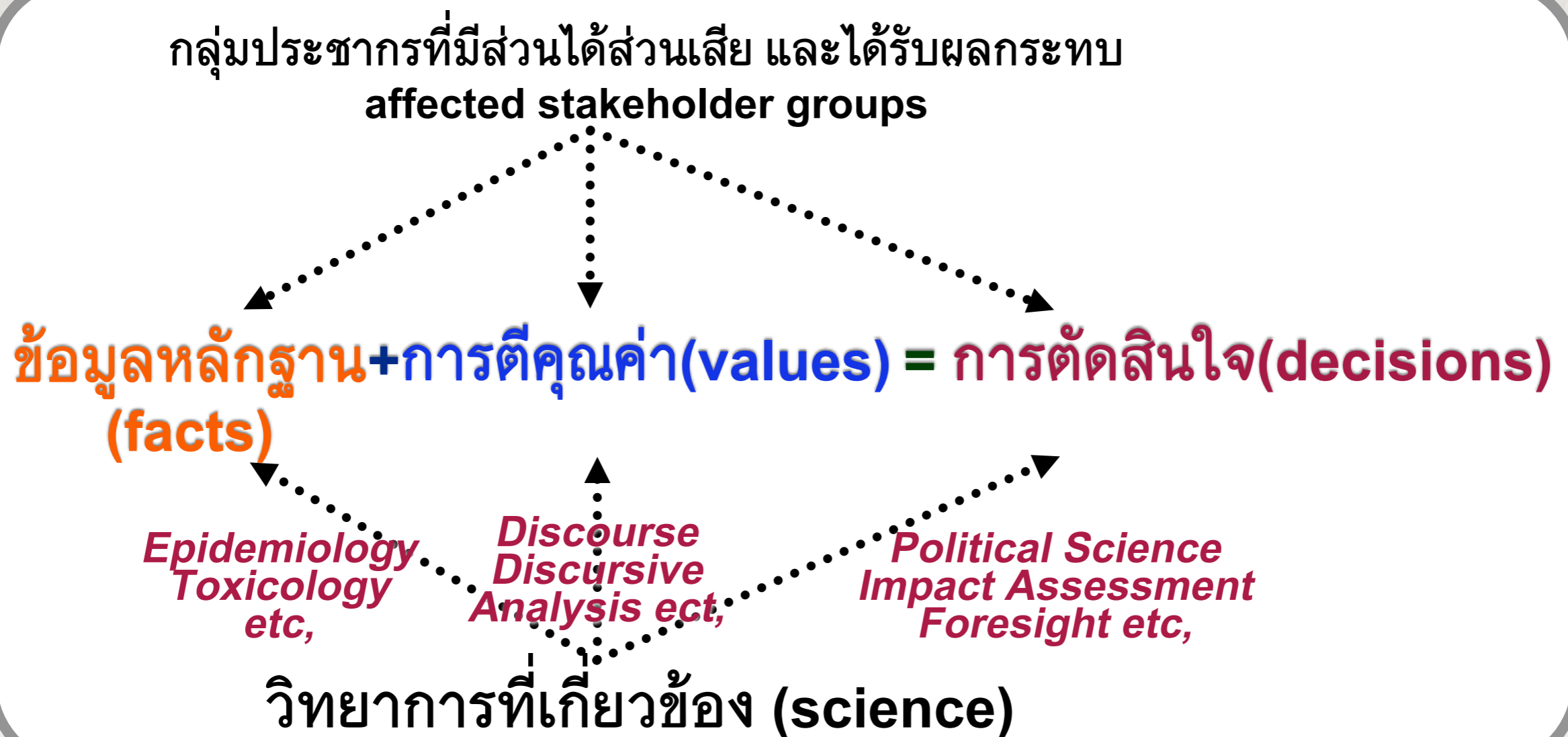

การใช้หลักฐานกับกระบวนการนโยบาย

สมการที่ใช้ในการตัดสินใจ

นโยบายสุขภาพ (Healthy Public Policy)

- การให้ความหมาย “ชีวิตสุขภาพ” พ.ศ. 2454 (Helpenny & Ireland)
- Lalonde ใน พ.ศ. 2517 ได้เสนอแนวคิดที่กว้างขวางพฤติกรรมของแต่ละบุคคลไปถึงการแก้ไขเหตุปัจจัยของพฤติกรรมบุคคล ประกอบด้วย เหตุปัจจัยเชิงสังคม เศรษฐกิจ กฎหมาย หรือ อีกนัยหนึ่ง กระบวนการ

นโยบายของภาคส่วนต่างๆ

- องค์การอนามัยโลก ได้ยกระดับให้ประเด็น “ชีวิตสุขภาพ” เป็นนโยบายระดับโลก ใน พ.ศ. 2529 ด้วยการประกาศ Ottawa Charter สร้างเสริมสุขภาพ
- การประชุม WHO ที่ Adelaid ใน พ.ศ. 2531 นิยาม ว่า “นโยบายที่กำหนดจากรัฐบาลในระดับต่างๆ ซึ่ง แสดงนัยยะตระหนักถึงสุขภาพ และความเป็นธรรมที่จะต้องคำนึงถึง และรับผิดชอบ (Accountability) รับผิดชอบ ต่อ ผล กระทบ ที่อาจเกิดขึ้นตามมา”

หลักการสำคัญ ของ นโยบายสุขภาพ (WHO 1986)

- การพัฒนาทางเศรษฐกิจต้องมุ่งเพิ่มพูนคุณภาพชีวิต ไม่เพียงแต่มุ่งเพิ่มผลผลิตมวลรวมประชาชาติ
- ตัวชี้วัดความเป็นธรรม (Equity) ของคุณภาพชีวิตในสังคมที่มีความไวสูงในกลุ่มผู้ยากจน และกลุ่มเปราะบาง (เช่น เด็ก ผู้สูงอายุ หญิงที่ต้องเป็นผู้นำครอบครัว)
- การเข้าถึงทรัพยากรส่งเสริมสุขภาพควรจะเป็นลำดับความสำคัญสูง เมื่อเทียบกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ
- บริการทางสุขภาพเพียงอย่างเดียว ไม่อาจเอื้อให้เกิดโอกาสที่เท่าเทียมกันทางสุขภาพ กับผู้คนในแต่ละสังคมได้
- ความเป็นธรรมทางสุขภาพ หรือ สุขภาพถ้วนหน้า จำต้องมีความร่วมมือกันในทุกภาคส่วนนโยบาย (Health in All Policy)

นโยบายสาธารณะ คือ อะไร?

- ◆ คำประกาศของรัฐบาล หรือ หน่วยงาน ที่มีอำนาจ ในรูปของกฎหมาย กฎ ระเบียบ รวมถึงการกำหนดแผนงาน โครงการ ภายใต้งบประมาณที่หน่วยงานของรัฐจัดสรร
- ◆ แบบแผนของปรากฏการณ์ หรือ กรอบการปฏิบัติ ที่เกิดขึ้นในสังคม ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของผู้คน และการจัดบริการสาธารณะต่างๆ อันเกิดจาก.....
“การขับเคลื่อนกระบวนการนโยบายจากผู้รับผิดชอบ หลากหลายภาคส่วน”

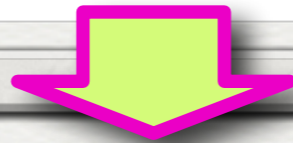
*Frank Fischer, “Reframing Public Policy: Discursive Politics and Deliberative Practices”,
Oxford University Press, 2003*

กรอบแนวคิดขั้นตอนในกระบวนการนโยบาย

กำหนดวาระนโยบาย

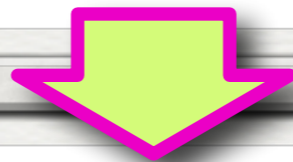
จัดทำแผนงาน โครงการ

การตัดสินใจสนับสนุน

การดำเนินงานตามนโยบาย

การประเมินผลนโยบาย

การปรับกระบวนการทัศน์สู่วงจรมนโยบาย

การประเมินผลนโยบาย

กำหนดวาระนโยบาย

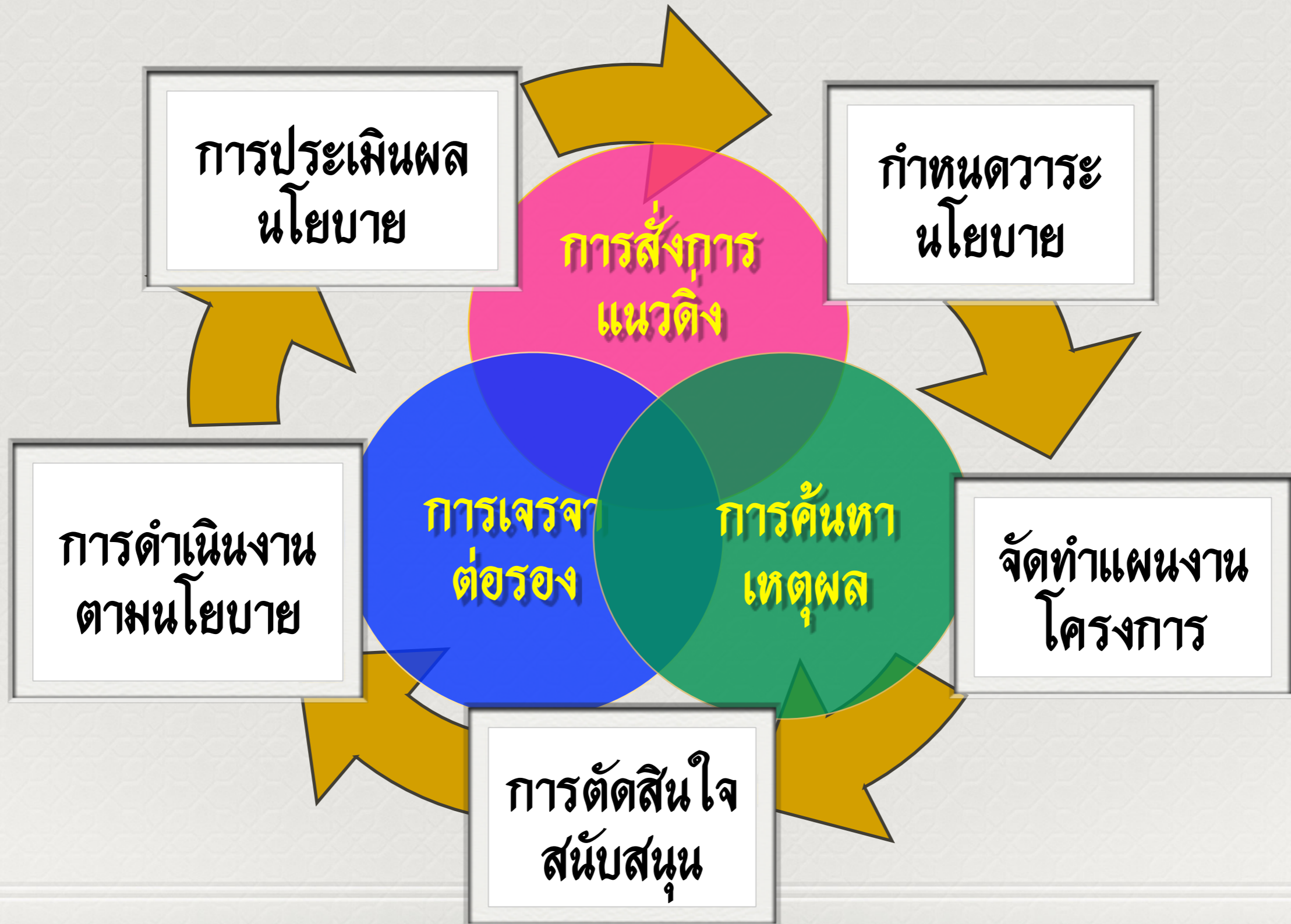
การดำเนินงานตามนโยบาย

จัดทำแผนงาน โครงการ

การตัดสินใจสนับสนุน

บูรณาการเข้ากับรูปแบบการขับเคลื่อนนโยบาย

การประเมิน กับ วิธีการขับเคลื่อนนโยบาย

ลักษณะของรูปแบบและประเมินนโยบาย	การสั่งการแนวดิ่ง (Vertical Policy)	การเจรจาต่อรอง (Negotiation)	การค้นหาเหตุผล (Deliberation)
แนวคิดของรูปแบบ	นโยบายรวมศูนย์ สั่งการจากเบื้องบนสู่ผู้ปฏิบัติในพื้นที่	การประนีประนอมกับข้อเรียกร้อง ของกลุ่มที่มีส่วนได้ส่วนเสีย	การร่วมกัน ค่อยๆ พิจารณาวางนโยบายหลายภาคส่วน
โครงสร้างและกลไก	ใช้โครงสร้างของรัฐบาลเป็นกลไกการขับเคลื่อนนโยบาย	การใช้โครงสร้างทางการเมือง รัฐสภา และภาคประชาชน	เครือข่ายร่วมคิดจากภาครัฐ ประชาสังคม และวิชาการ
องค์กรกำหนดนโยบาย	หน่วยงานภาครัฐ ใช้ระบอบราชการสั่งการ ควบคุมกำกับ	การใช้พลังผลักดันจาก และอาศัย โอกาสทางการเมือง	แสวงหาฉันทามติจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน
วัตถุประสงค์ที่ประเมิน	การศึกษาเป็นไปตามความมุ่งหวังของผู้กำหนดนโยบาย	การศึกษานับสนุนแนวคิดผู้ผลักดันนโยบายแต่ละภาคส่วน	การศึกษาให้ร่วมพิจารณาหลายทางเลือกจากทัศน์
ระเบียบวิธีศึกษา	ทบทวนประมวลความคุ้มค่าของนโยบายที่ดำเนินการแล้ว	การประมวลผลประโยชน์ที่จะได้รับของภาคส่วนในอนาคต	การประเมินผลกระทบและคาดการณ์นโยบายสู่ออนาคต
ผลการศึกษาสู่ปฏิบัติ	ใช้เพื่อติดตาม ควบคุมงานให้ ยืนยันผลสัมฤทธิ์ของนโยบาย	วิเคราะห์ปัญหาการดำเนินงานที่ขัดแนวนโยบายของภาคส่วน	ค้นหาวิธีปฏิบัติการเพื่อร่วมสร้างรูปแบบ วิธีการในพื้นที่

*กระบวนการทำศึ่การปกครองที่เปลี่ยนไปในระบอบประชาธิปไตย
(Democratized the Governance)*

เหตุปัจจัย และบริบทของการเปลี่ยนแปลง ในนโยบายสาธารณะ(Policy Process)

1. ผู้ขับเคลื่อนนโยบาย (Policy Actors) ที่เป็นกลุ่มสนใจ และกลุ่มผลประโยชน์ (Interest Groups) มีเพิ่มมากขึ้น ทั้งในภาครัฐ เอกชน พลเมือง ทั้งที่เป็นปัจเจก และองค์กร ซึ่งมีค่านิยม ความคิด ความเข้าใจ ความสนใจ อำนาจ และผลประโยชน์ ต่างกัน
2. กระบวนการนโยบายมักจะใช้ช่วงเวลาเป็นสิบปี หรือ มากกว่า ตั้งแต่ริเริ่มเพื่อจัดการกับปัญหา จนมีประสบการณ์เพียงพอ และเริ่มนำไปใช้ดำเนินการ (Implementation) ได้ จนสามารถเห็นผลกระทบ (Impact) ของนโยบายได้

เหตุปัจจัย และบริบทของการเปลี่ยนแปลง ในนโยบายสาธารณะ(Policy Process)

3. ในแต่ละประเด็นนโยบาย เช่น นโยบายสุขภาพ ประกอบด้วย หลากหลายแผนงานที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานทั้งภาครัฐ และ เอกชนในระดับการปฏิบัติงานที่แตกต่างกัน ส่งผลให้หน่วยที่จะ วิเคราะห์ (Unit of Analysis) ต้องเชื่อมโยงกับหลายโครงการ
4. การโต้แย้ง หรือ ถกเถียงกันในการวางกฎหมาย ระเบียบ หรือ การกำหนดแนวทางบริหารจัดการ มีความเกี่ยวพันกับประเด็น ทางเทคนิควิชาการแต่ละด้าน ส่งผลก่อให้เกิดทางเลือกของการ จัดการกับปัญหาหลายประการ ซึ่งแต่ละฝ่ายเข้าใจได้ยาก

เหตุปัจจัย และบริบทของการเปลี่ยนแปลง ในนโยบายสาธารณะ(Policy Process)

5. ความซับซ้อน และสับสนขององค์ประกอบต่างๆ ในกระบวนการนโยบายเป็นผลมาจากการถกเถียงที่มีฐานคิดจากค่านิยม หรือผลประโยชน์ หรือ ความสนใจ ที่ขัดแย้งกัน ทำให้การถกเถียงกันในกระบวนการนโยบายมีเงื่อนไข และกรอบเกณฑ์ที่ไม่เหมือนกับ การถกแถลงทางวิชาการ
- นอกจากนั้น ผู้ขับเคลื่อนนโยบายแต่ละฝ่ายมักใช้อารมณ์ในการนำเสนอหลักฐานเหตุผลที่เลือกสรรมา หรือ พยายามที่จะลดทอนความชอบธรรม หรือ ความเป็นตัวแทนของฝ่ายตรงข้าม เพื่อสร้างความได้เปรียบในวาระนโยบาย

แนวคิดการปกครองที่เปลี่ยนไป

กรอบวิธีคิด หรือ วิธีให้เหตุผล (Rationalization)

การร่วมจัดการ (Reflexive Governance) โดยทุกฝ่าย

ความขัดแย้งจากผลประโยชน์ (Conflict of Interest)

วิวัฒนาการของทฤษฎีวางแผน (Theory of Plan)

การค้นหาเหตุผลยกย่อนจากการปฏิบัติงานไปประมวล
หลักฐานแสดงเหตุผลไปพร้อมกัน (Discursive Practices)

Governing and Governance

- **การปกครอง (Governing)** คือ กระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างภาคสาธารณะ ภาคเอกชน ประชาคม ที่มุ่งแก้ไขปัญหาลังคม หรือ สร้างโอกาสทางสังคม โดยเข้าร่วมกลไกเชิงสถาบันสำหรับใช้เป็นกรอบความสัมพันธ์ และสร้างกิจกรรมพื้นฐานร่วมกันขึ้น
- **การอภิบาล (Governance)** คือ กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีของการปกครอง ในรูปแบบต่างๆ

วิวัฒนาการของหลักคิด
และเครื่องมือประเมินผลกระทบ

การประเมินความเสี่ยง (Risk Assessment)

เป็นการคาดประมาณโอกาสที่
การสัมผัสกับสาร หรือ สิ่งใด
ในสิ่งแวดล้อม ที่จะก่อให้เกิดอันตรายแก่
สุขภาพของมนุษย์ หรือ สิ่งแวดล้อมได้

กรอบแนวคิดประเมินความเสี่ยง

งานวิจัย

การศึกษาผลข้างเคียงทางสุขภาพของสาร หรือ สิ่งที่ต้องการวิเคราะห์ความเสี่ยงในห้องปฏิบัติการและสนาม

ข้อมูลตัวแปรสำหรับใช้ในการคำนวณคาดการณ์ขยายผลเพื่อประมาณระดับสูงสุดและต่ำสุดที่รับได้ในสัตว์และคน

การศึกษาในภาคสนามเพื่อจำลองลักษณะการสัมผัสของสาร หรือ สิ่งเฉพาะต่อกลุ่มประชากรในแต่ละพื้นที่

การประเมินความเสี่ยง

Hazard Identification
สารหรือสิ่งใดที่ก่อให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพของคน สัตว์ หรือพืช

Dose-Response Assessment
ความสัมพันธ์ระหว่างความเข้มข้นของสาร หรือ สิ่งสัมผัสที่ก่ออันตรายต่อมนุษย์

Exposure Assessment
ระยะเวลาที่ผู้เกี่ยวข้องมีโอกาสสัมผัสกับสาร หรือ สิ่งก่ออันตรายในสภาพที่ต่างกัน

Risk Characterization
การคาดคำนวณอุบัติการณ์ของการเกิดผลข้างเคียงหรือ ผลร้ายทางสุขภาพจากสาร หรือ สิ่งที่เป็นอันตรายในกลุ่มประชากรที่กำหนด

การจัดการความเสี่ยง

พัฒนามาตรการควบคุม กำกับและลดความเสี่ยงที่มีอยู่

ประเมินผลที่ตามมาจากการใช้มาตรการควบคุมและปรับลดความเสี่ยงในด้านสาธารณสุข เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

การตัดสินใจของรัฐบาลในการเข้าดำเนินการตามมาตรการที่เสนอ

Hierarchy of epidemiological evidence

Evidence Type	STOX	Health	Description
Systematic Reviews	S1	I	Comprehensive Review containing at least one randomized controlled trial
	S2	I	Comprehensive systematic review
Trials	T1	II	Randomized control trial
	T2	II	Non-randomized controlled trial
	T3	III	Before and after interventional trial
Observational studies	O1	IV	Cohort Study
	O2	IV	Case-control study
	O3	IV	Cross sectional/Longitudinal study
	O4	IV	Study using qualitative method only
	O5	IV	Case study
Expression of Opinion	X	V	Formal consensus or other professional opinion (include literature reviews where there is no indication of a systematic approach)

ข้อจำกัดในการปรับใช้ (Constraints and Obstacles)

ขาดการลงทุนในการวิจัยเพื่อติดตามผลที่
เกิดขึ้นจากสาร หรือ สิ่งอันตรายต่างๆ
อย่างต่อเนื่องในบริบทและนิเวศวิทยาทาง
สังคมของประเทศไทยทำให้ต้องใช้งาน
วิจัยจากประเทศพัฒนาแล้วเป็นส่วนใหญ่

การประเมินเทคโนโลยี (Technology Assessment)

- ★ เป็นการประเมินผลคุณสมบัติ และคุณค่าที่จะเลือกใช้เทคโนโลยีที่มีอยู่แล้ว
- ★ เป็นการตรวจสอบผลที่เกิดขึ้นจากเทคโนโลยีต่อสังคมอย่างเป็นระบบ โดยดำเนินการในระยะที่มีการนำเสนอให้ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีส่วนนี้ในสังคม หรือ การขยายผล หรือ ปรับปรุงในมิติต่างๆ ทั้งผลที่ตั้งใจจะให้เกิด และไม่ได้ตั้งใจ ตลอดจนผลที่อาจเกิดขึ้นในภายหลัง (Delayed Effect)

ตัวอย่างของ Technology Assessment

- ❖ การประเมินผลของโครงการอุทยานอโนมัย 100 %
- ❖ การจัดทำ Policy Delphi ในการประมวลความเห็นของผู้เชี่ยวชาญจากสาขาต่างๆ
- ❖ การจัดทำ Foresight Technic สำหรับคาดประมาณความจำเป็นในการใช้พลังงานทดแทนในอนาคต
- ❖ การจัดทำ Technology Roadmap สำหรับใช้วางแผนการดำเนินงานไว้คั้ง
- ❖ ฯลฯ

ระเบียบวิธีการวิจัยอนาคต

The generic foresight process framework

31

ข้อจำกัดของ Technology Assessment

- ผู้กำหนดนโยบาย หรือ ผู้ขับเคลื่อนนโยบายมักมีอคติ (*Prejudice Bias*) กับเทคโนโลยีเฉพาะนโยบายอยู่แล้ว
- การเปิดเสรีการลงทุน (เช่น ในภาคการแพทย์) โดยไม่มีการจัดความร่วมมือลงทุนร่วมส่งผลให้เกิดการแข่งขันตลาดโดยอาศัยเทคโนโลยีเป็นเครื่องประกอบการโฆษณา

การประเมินผลกระทบ (Impact Assessment)

การประเมินผลกระทบ (Impact Assessment)

เป็นกระบวนการที่จะบ่งระบุผลที่อาจเกิดขึ้น
ในอนาคตของข้อเสนอที่จะจัดกิจกรรมจาก
จุดยืนในปัจจุบัน ซึ่งสามารถปรับใช้ได้ทั้งใน
ระดับ โครงการ แผนงาน และนโยบาย

พัฒนาการของ IA

- ◆ การประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม
Environmental Impact Assessment (EIA)
- ◆ การประเมินผลกระทบทางสังคม
Social Impact Assessment (SIA)
- ◆ การประเมินยุทธศาสตร์ทางสิ่งแวดล้อม
Strategic Environmental Assessment (SEA)
- ◆ การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ
Health Impact Assessment (HIA)

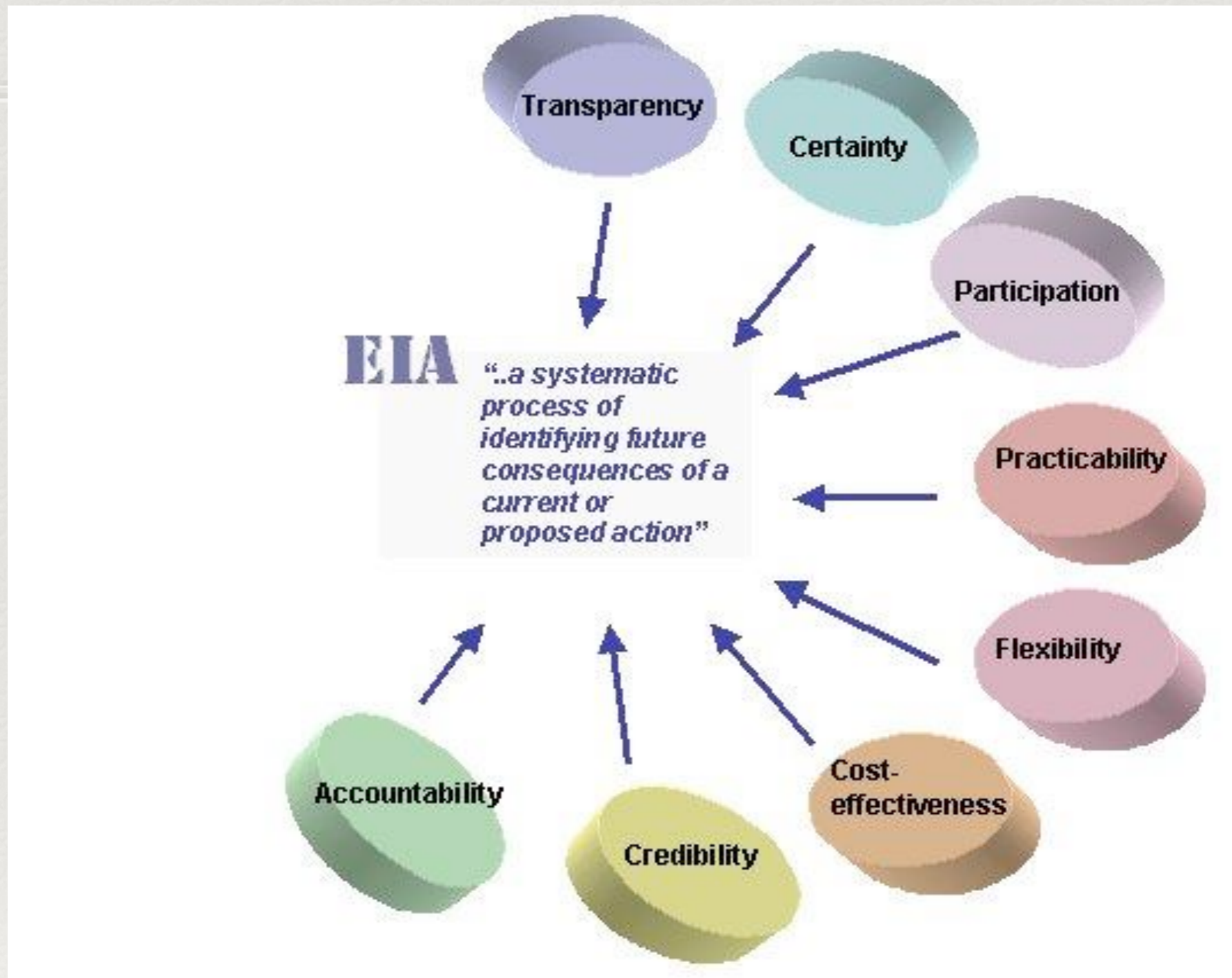
การประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (EIA)

สหรัฐอเมริกา ออกกฎหมาย National Environmental Policy Act (NEPA) ให้ทำ EIA ใน พ.ศ. 2513 เป็นประเทศแรก

หลังจากนั้น คานาดา เนเธอร์แลนด์ ญี่ปุ่น ได้ออกกฎหมายในลักษณะเดียวกัน และกระจายออกไปสู่ประเทศต่างๆ ทั่วโลก

ประเทศไทยออกกฎหมาย “พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535) กำหนดให้ทำ EIA

ESCAP - EIA Principles and Process

หลักการ 8 ข้อของ EIA

Participation: ทุกกลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มสนใจเข้าร่วมได้อย่างเหมาะสม และทันเวลา

Transparency: การตัดสินใจในการประเมินผลเปิดให้รับรู้และเข้าถึงได้อย่างโปร่งใส

Certainty: กระบวนการและช่วงเวลาการประเมินฯ ควรมีการกำหนดล่วงหน้าและเป็นที่รับรู้โดยผู้มีส่วนร่วมทั้งหลาย

Accountability: ผู้ตัดสินใจของโครงการรับผิดชอบที่จะชี้แจง แสดงหลักฐานและเหตุผล ต่อทุกฝ่ายในการดำเนินการให้เป็นไปตามกระบวนการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม

Credibility: การประเมินผลกระทบดำเนินงานอย่างมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน (Objectivity) โดยผู้เชี่ยวชาญแต่ละสาขาวิชาชีพ (Profession)

Cost-effectiveness: กระบวนการประเมินผลและผลลัพธ์จะต้องสร้างความมั่นใจในการปกป้องสิ่งแวดล้อมด้วยต้นทุนทางสังคมที่ถูกลที่สุด (Least cost of Society)

Flexibility: กระบวนการประเมินผลกระทบควรสามารถปรับตัวให้มีประสิทธิภาพเหมาะสมกับข้อเสนอ(Proposal) และสถานการณ์สำหรับการตัดสินใจ (Decision-making Situation)

Practicality: ข้อมูลข่าวสารที่ได้ออกมาจากกระบวนการประเมินผลกระทบต้องพร้อมสำหรับใช้ในการตัดสินใจ และการวางแผนติดตาม และประเมินผล

ข้อจำกัดของ EIA

- การนำ EIA มาใช้ในประเทศกำลังพัฒนา เช่น ประเทศไทย ในขณะที่กำลังขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศสู่ประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (New Industrial Country หรือ NIC) ทำให้ออกกฎหมาย EIA เพื่อให้สามารถรับการถ่ายโอนการลงทุนจากประเทศอุตสาหกรรมตะวันตกได้
- EIA มุ่งเฉพาะการประเมินผลกระทบในระดับโครงการ (Project) ไม่ครอบคลุมระดับแผนงาน (Program) และนโยบาย (Policy) ทำให้จำกัดในด้านขอบเขต (Scope) ของการประเมินผลกระทบ และไม่ครอบคลุม Caring Capacity

การประเมินผลกระทบทางสังคม (Social Impact Assessment)

เป็นการขับเคลื่อนให้เกิดการปรับปรุง และเพิ่มคุณค่าของโครงการ หรือ กิจกรรมต่างๆ ให้กับกลุ่มประชาชนที่เป็นผู้ได้รับผลประโยชน์จากโครงการ โดยมุ่งช่วยให้องค์กรต่างๆ สามารถวางแผนได้ดีขึ้น นำไปสู่การปฏิบัติงานที่มีประสิทธิผล และชี้แจงหลักฐานความรู้ให้กับทุกฝ่ายได้รับรู้ได้ โดยการสื่อสารให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน ตลอดจนแสดงการใช้ทรัพยากรหายากอย่างมีเหตุมีผล ให้เกิดความเป็นธรรมอย่างยั่งยืน

ความเป็นมาของ SIA

- ◆ กลุ่มนักสังคมวิทยาในสหรัฐอเมริกาเริ่มเอามาใช้ตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2500 แต่มีการเคลื่อนไหวจริงจังในช่วงที่ประธานาธิบดี จอห์นสันกำหนดนโยบายต่อสู้ความยากจน ใน พ.ศ. 2512
- ◆ ใน พ.ศ. 2512 US-EPA ได้นำเอากรอบการทำ SIA เข้ามาใช้
- ◆ ใน พ.ศ. 2516 มีการจัดทำคู่มือการประเมินผลกระทบทางสังคม
- ◆ หน่วยงานต่างๆ เช่น ธนาคารโลก และหน่วยงานให้ความช่วยเหลือระหว่างประเทศนำ SIA ไปปรับใช้
- ◆ วิวัฒนาการของ SIA มาสู่ การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) การคืนทุนสู่สังคม (Social Return of Investment) ฯลฯ

ความเป็นมาของ SIA (ต่อ)

- ✦ การขยายตัวสู่การวิเคราะห์ และวัดผลการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และสังคม รวมถึงวัฒนธรรม ความหลากหลายทางชีวภาพ เพศวิถี ฯลฯ ทำให้ระเบียบวิธีกระจายไปสู่หลายสาขาวิชาชีพ
- ✦ มีการพัฒนาเครื่องมือทางสังคม ถึงขั้นการจัดทำ **Best Practice Assessment** ขององค์กร
- ✦ พัฒนาระเบียบวิธี ในการทำฉากทัศน์อนาคต (**Future Scenario**) ตลอดจนกรอบวิธีการในการหารือถกแถลงแลกเปลี่ยนเหตุผล (**Deliberative Discussion**) เพื่อให้เกิดการค้นหาทางเลือกอย่างสมานฉันท์

การประเมินผลยุทธศาสตร์สิ่งแวดล้อม (Strategic Environmental Assessment)

เป็นพัฒนาการต่อยอดของการประเมินผลกระทบ
ทางสิ่งแวดล้อม เพื่อประกอบการประเมินผล
กระทบที่ครอบคลุมกระบวนการนโยบาย (Policy)
การวางแผนงาน (Plan) และโครงการ (Program)
เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนในระดับยุทธศาสตร์

2 หลักการสำคัญของ SEA

- ◆ SEA ต้องประเมินทางเลือกต่างๆ ในบริบทของ
การคาดประเมิน (*Assessment Context*)
- ◆ SEA ต้องสามารถแสดงวิถีทางที่จะปรับปรุงการ
ขับเคลื่อนเชิงยุทธศาสตร์ (*Strategic Actions*)
ให้ดีขึ้น มิเพียงแต่ทำการวิเคราะห์ผล

Therivel R, and Partidario MR, "The Practice of Strategic Environmental Assessment", Earthscan Publications Ltd, London, 1996

วิวัฒนาการของการประเมินผลกระทบ

- ✦ **EIA** ควรจะกระทำให้สัมพันธ์กับทางเลือกต่างๆ ที่พึงมีในระดับโครงการ ซึ่งหลักการนี้ครอบคลุมไปถึง **SEA** ซึ่งขยายขอบเขตไปถึงระดับแผนงาน และนโยบาย
- ✦ **SEA** ไม่ควรจำกัดการประเมินผลกระทบอยู่เพียงแค่การปรับแก้ปัญหา (**Mitigation**) จากผล กระทบทางสิ่งแวดล้อมที่คาดการณ์ว่าจะเกิดขึ้นเท่านั้น
- ✦ **SEA** จึงควรจะให้ข้อมูลหลักฐานแก่กระบวนการตัดสินใจว่า มีทางเลือกอะไรบ้าง และเหตุผลและข้อจำกัดของทางเลือกแต่ละด้าน ทั้งในระดับยุทธศาสตร์ แผนงาน และโครงการ

กรณีตัวอย่างของทางเลือก

- ❖ *(Do nothing)* เลือกที่จะไม่ทำ! หรือ ปล่อยให้ไปตามแนวโน้มปกติ
- ❖ *(Reduction)* ต้องลดกิจกรรมลง เช่น ลดการใช้น้ำในพื้นที่นี้ลง
- ❖ *(Location)* การเลือกสถานที่สำหรับสร้างนิคมอุตสาหกรรมใหม่ในพื้นที่อื่น
- ❖ *(Type Development)* เปลี่ยนชนิด เช่น พลังงานหมุนเวียนแทน
- ❖ *(Fiscal Measures)* มาตรการทางการเงิน เช่น เก็บค่าใช้ถนน
- ❖ *(Forms of Management)* เช่น การจัดการขยะแบบ Recycle แทนที่จะใช้เตาเผา

ลำดับขั้นการพิจารณาทางเลือก

ความจำเป็น หรือ ความต้องการ (Need or Demand)

แผนพัฒนา หรือ นโยบายพัฒนา มีความจำเป็นจริงหรือไม่?

ความจำเป็นดังกล่าวจะบรรลุผลโดยไม่ต้องมีแผนพัฒนาดังกล่าวได้หรือไม่?

กระบวนการดำเนินงาน (Mode of Process)

กระบวนการในการพัฒนาจะต้องใช้เทคโนโลยี หรือ วิธีการที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ความยั่งยืนของชุมชน และวิถีวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ อย่างไร หรือไม่?

ที่ตั้งของโครงการ (Location) ควรตั้งที่ไหน

ช่วงเวลา และรายละเอียดการดำเนินงาน
(Timing and detailed Implementation)

การดำเนินงานแต่ละขั้นตอนที่ควรทำ และควรจะควบคุมกำกับอย่างไร?

Strategic-decision making

SEA Stages

A

วัตถุประสงค์ของยุทธศาสตร์

ปรับยุทธศาสตร์สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

B

ระบุทางเลือกให้บรรลุวัตถุประสงค์

ระบุเป้าหมายตัวชี้วัดที่ใช้เป็นพื้นฐาน

C

ตัดสินใจเลือกทางเลือกอันใดอัน

ประเมินผลกระทบของทางเลือก

D

พัฒนายุทธศาสตร์ที่เลือกในรายละเอียด

เสริมหนุนจุดแข็งและปรับลดจุด

E

จัดทำร่างแผนการดำเนินงาน

รายงานการจัดทำ SEA

F

ดำเนินการและติดตามผล

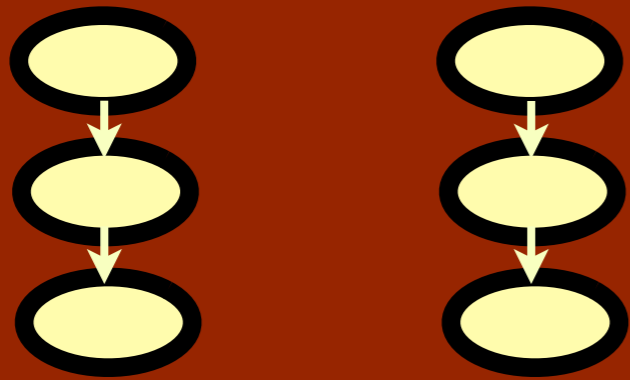
กำหนดแนวทางวิธีการติดตามผล

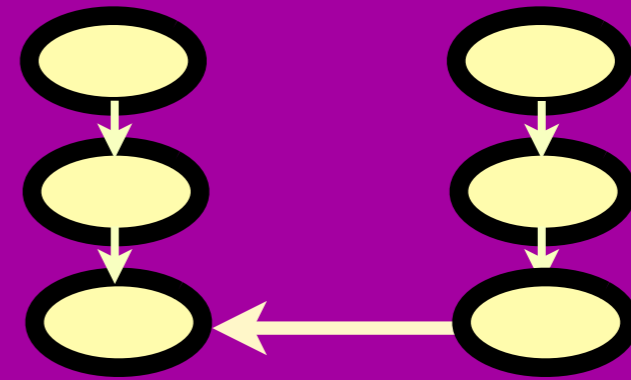
ลักษณะของ SEA กับกระบวนการนโยบาย

ก. รูปแบบที่ขาดความเชื่อมโยง

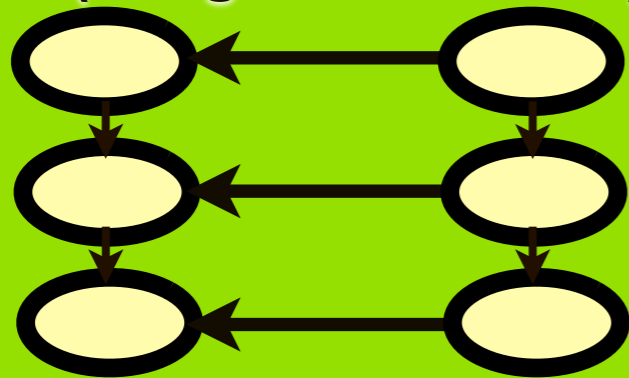
Strategic-Decision making SEA Stages

ข. รูปแบบการให้คำปรึกษา (Consent-related model)

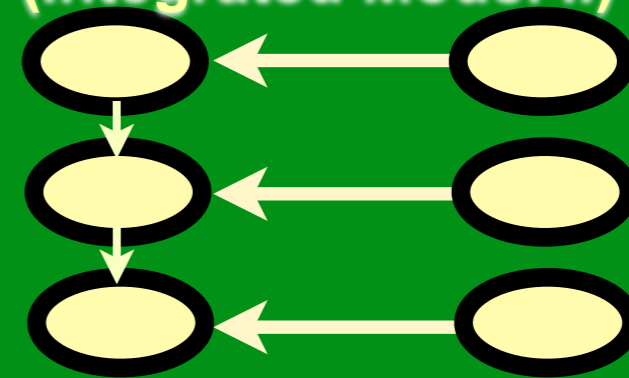
Strategic-Decision making SEA Stages

ค. รูปแบบบูรณาการกระบวนการนโยบาย (Integrated Model I)

Strategic-Decision making SEA Stages

ง. รูปแบบบูรณาการกระบวนการนโยบาย (Integrated Model II)

Strategic-Decision making SEA Stages

การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ (Health Impact Assessment)

เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในสังคม ที่พัฒนา
ขึ้นมาเพื่อให้ทุกฝ่ายได้ร่วมกันพิจารณาถึงผล
กระทบทางสุขภาพ ที่อาจจะเกิดขึ้น หรือ เกิดขึ้น
แล้ว กับประชาชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เนื่องมาจาก
การดำเนินนโยบายการพัฒนา หรือ กิจกรรม
อย่างใดอย่างหนึ่ง โดยหวังผลเพื่อสนับสนุนการ
ตัดสินใจในทางเลือกที่ดีที่สุด สำหรับการสร้าง
เสริม และคุ้มครองสุขภาพของทุกคนในสังคม

Decision making and HIA scenario

Decision enhancing

Early assessment assists in the preparation of policy evaluation of options and has wider organisational learning benefits

1. *Learning and Scientific*

3. *Learning and Deliberative*

2. *Evaluative and Scientific*

4. *Evaluative and Deliberative*

Quantitative

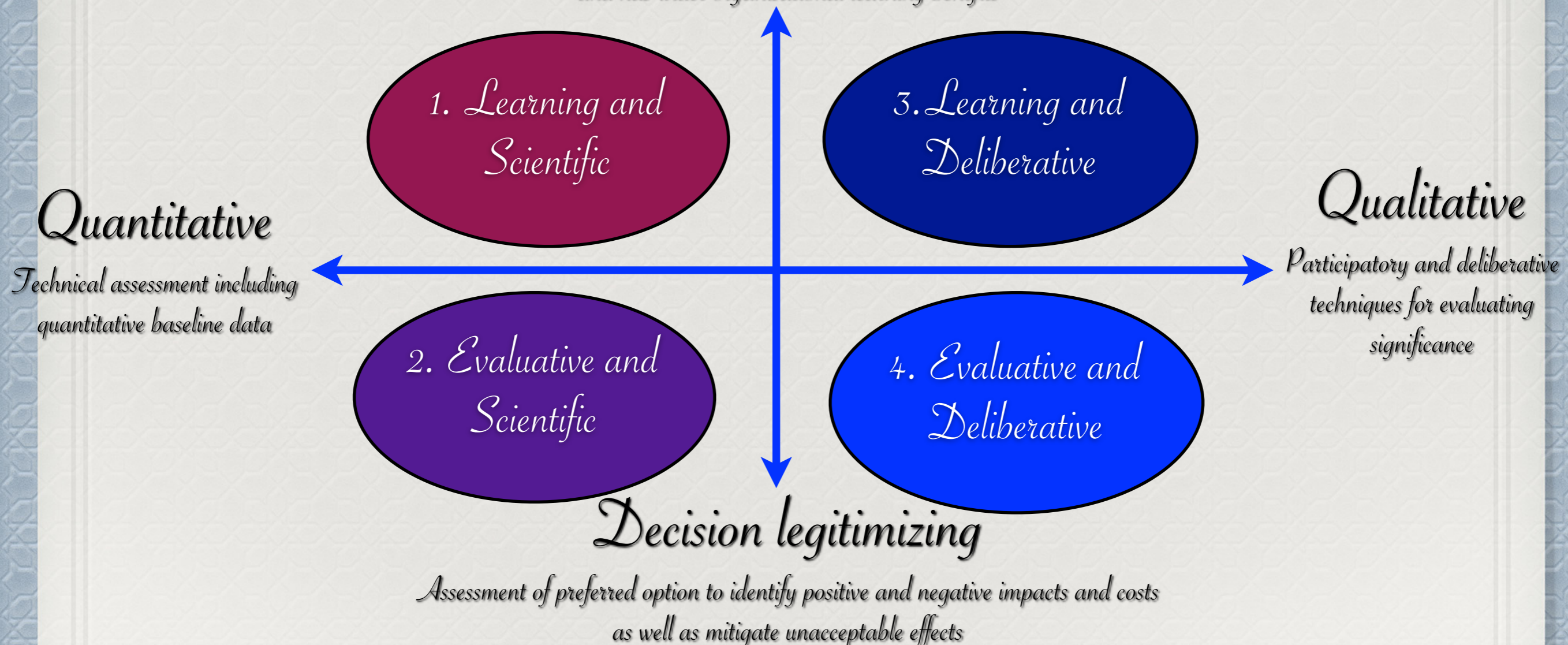
Technical assessment including quantitative baseline data

Qualitative

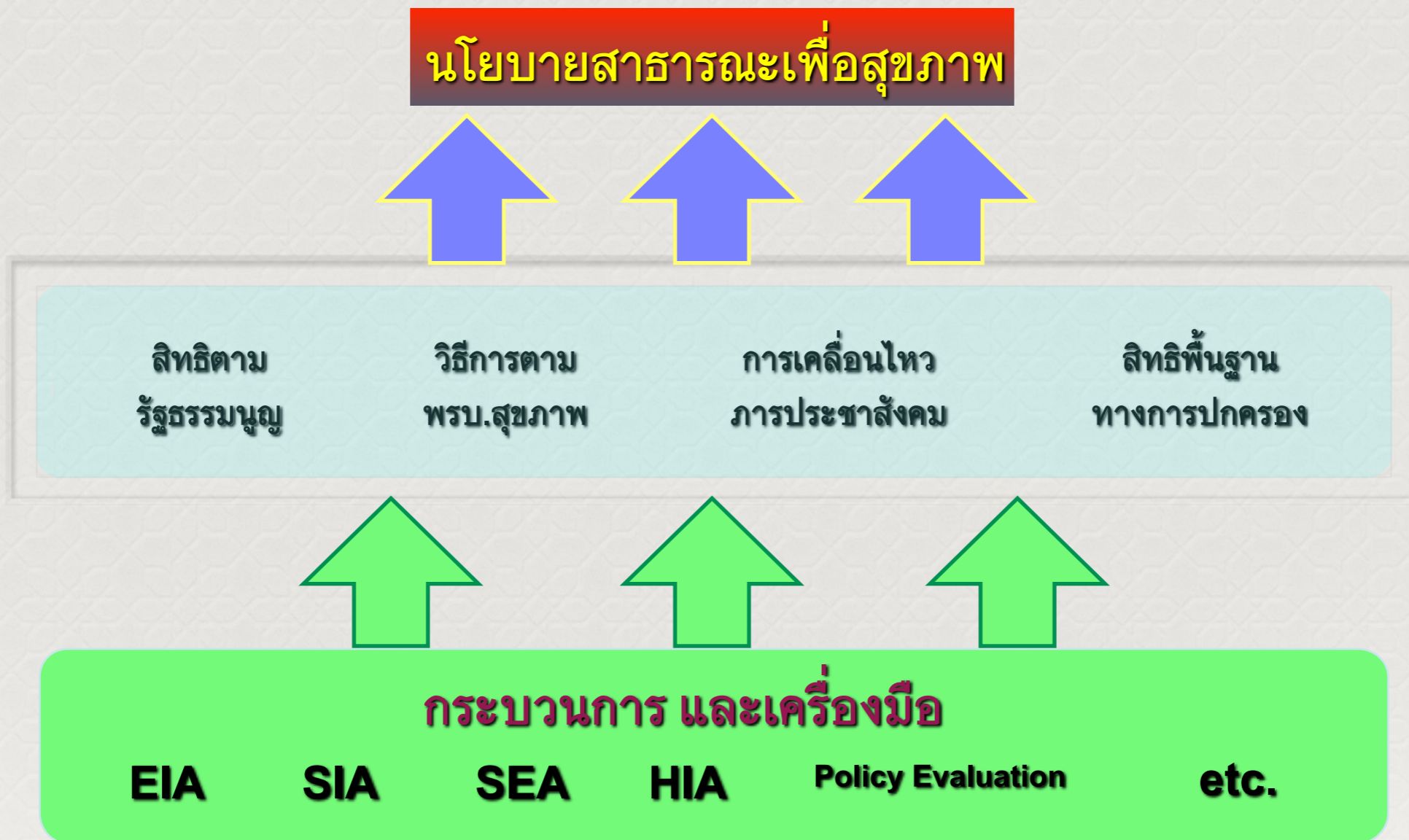
Participatory and deliberative techniques for evaluating significance

Decision legitimizing

Assessment of preferred option to identify positive and negative impacts and costs as well as mitigate unacceptable effects

โครงสร้างและช่องทางสู่นโยบายสาธารณะ

ขั้นตอนสำคัญของกระบวนการ HIA

การคัดกรองเรื่อง que เข้าสู่กระบวนการ
ประเมินผลกระทบทางสุขภาพ

การกำหนดขอบเขตและประเด็นสำคัญ
ที่ควรศึกษาโดยภาคีสาธารณะ

การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ
โดยให้ภาคีสาธารณะมีส่วนร่วม

การนำผลการประเมินกลับมาให้
ทบทวนร่วมกันในเวทีสาธารณะ

การเสนอผลการทบทวนต่อ
คณะผู้ตัดสินใจนโยบายสาธารณะ

การติดตามและประเมินผลมาตรการที่กำหนดใน
การลดผลกระทบทางสุขภาพตามขอบเขต และข้อ
ห่วงกังวลจากการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ

เศรษฐกิจพอเพียงกับนโยบายสุขภาวะ

ความรู้

คุณธรรม

ความลงตัว

ความมั่นคง

ความยั่งยืน

ผลกระทบด้านวัตถุ

ผลกระทบด้านวัฒนธรรม

ผลกระทบด้านสังคม

ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม

โลกาภิวัตน์และผลกระทบ